

Nota van Beantwoording Zienswijzen gaswinning Langezwaag

Versie 15 juni 2018

Kenmerk 18075636

Volg - nr.	Zienswijze-nr.	Onderdeel	Onderwerp
1			<i>Planmatig beheer</i>
1a	0010, 0011, 0015	Zienswijze	Indien het plan doorgang vindt dan wil indiener dat duidelijker en zekerder wordt geformuleerd dat het in het jaar 2030 eindigt en het gebied verder gevrijwaard blijft van gaswinning.
		Antwoord	Artikel 1 van het ontwerpbesluit omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag is reeds aangegeven dat instemming is verleend met het gewijzigde winningsplan Langezwaag, waarbij het maximale productievolume van 450 miljard Nm ³ binnen de termijn (tot in het jaar 2030) voor het voorkomen Langezwaag dient te worden gerealiseerd. Met dit instemmingsbesluit wordt derhalve ingestemd met gaswinning t/m 2030. De vraag of de gaswinning Langezwaag na het jaar 2030 definitief zal stoppen is afhankelijk van vele factoren en kan op dit moment nog niet worden beantwoord. Als Vermilion de gaswinning Langezwaag kan voortzetten na al een gewijzigd winningsplan moeten worden ingediend. Na ontvangst van een nieuw winningsplan zal de gaswinning Langezwaag opnieuw door de minister worden beoordeeld.
1b	0012, 0014	Zienswijze	Indiener doet met nadruk een beroep op de minister om het instemmingsbesluit te vernietigen en niet tot uitbreiding of verlenging van de gaswinning bij Langezwaag over te gaan.
		Antwoord	Het geheel of gedeeltelijk weigeren van instemming is mogelijk in het belang van de veiligheid voor omwonenden, het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan, in het belang van het planmatig gebruik of beheer van delfstoffen, aardwarmte of andere natuurlijke rijkdommen of indien nadelige gevolgen voor natuur en milieu zouden ontstaan (artikel 36, eerste lid Mbw). Op basis van het gewijzigd winningsplan Langezwaag (het maximale productievolume van 450 miljard Nm ³ die uiterlijk in het jaar 2030 wordt gestopt) en de onderliggende adviezen is er geen grond voor het (gedeeltelijk) weigeren van een besluit omtrent instemming met het gewijzigde winningsplan Langezwaag. De gevolgen van bodembeweging (bodemdaling en bodemtrilling) als gevolg van de gaswinning Langezwaag zijn beperkt, de veiligheid voor omwonenden is niet in het geding en er wordt geen schade verwacht aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan.
1c	0014	Zienswijze	Volgens indiener is het opportuun om de winning te beëindigen in het jaar 2022 of uiterlijk in het jaar 2028. Voor het beëindigen van de winning in het jaar 2030 is geen basis.
		Antwoord	Een winningsplan omvat de hele verwachte productieperiode. Vermilion geeft in het gewijzigd winningsplan Langezwaag (onderdeel B5.3, pagina 14) aan dat voor het Langezwaag gasveld in het

			jaar 2028 nog sprake is van enige productie. Vermilion vraagt een periode van winning aan tot het jaar 2030. In het gewijzigd winningsplan Langezwaag is een berekening van de mogelijke uitloop door capaciteitsgebrek in de transportleiding naar de gasverwerkingsinstallatie, opgenomen. Op basis hiervan geeft Vermilion aan dat de productie uit het gasveld Langezwaag uiterlijk tot in het jaar 2030 zal duren. De adviseurs hebben aangegeven dat het gewijzigd winningsplan Langezwaag voldoet aan de principes van planmatig beheer van delfstoffen. Op basis van het gewijzigd winningsplan Langezwaag en de onderliggende adviezen is er geen grond om de instemming (gedeeltelijk) te weigeren of hieraan beperkende voorschriften te verbinden.
		Conclusie	Bovenstaande zienswijzen geven geen aanleiding tot het wijzigen van het ontwerp instemmingsbesluit Langezwaag.
2			<i>Bodemdaling</i>
2a	R009	Zienswijze	Indiener stelt dat er een voorschrift ontbreekt in het ontwerpbesluit gaswinning Langezwaag over het ten minste een keer per jaar communiceren over bodemdalingsgegevens. In het instemmingsbesluit winningsplan Oppenhuizen is een dergelijk voorschrift wel opgenomen.
		Antwoord	<p>Vermilion is verantwoordelijk voor het informeren en betrekken van de omgeving in algemene zin. De minister onderschrijft dat -inzake de gaswinning Langezwaag- de communicatie vanuit zowel Vermilion, als de minister naar burgers en decentrale overheden zorgvuldig en publieksvriendelijk moet, zodat burgers gedegen, consistent en transparant worden geïnformeerd over de (mogelijke gevolgen van deze) gaswinning.</p> <p>De inzet van de minister is erop gericht om dit te doen in overleg met Vermilion en de betrokken decentrale overheden.</p> <p>In dit kader wijst de minister erop dat er op 7 september 2017 vanuit de koepelorganisatie van Nederlandse gasproducenten (NOGEPA), waar ook de NAM bij is aangesloten, een 'Gedragscode gaswinning kleine velden' is uitgebracht waarin hoofdstuk 5 afspraken bevat over goede, open en transparante communicatie en contact met de omgeving. Voor zover het communicatie over bodemdaling betreft zal Vermilion uitvoering geven aan het uitvoeren van metingen met het oog op bodembeweging (artikel 30 en 31 Mbb). De minister vertrouwt erop dat Vermilion bereid is desgevraagd openheid te geven. SodM houdt toezicht op de naleving van de voorschriften en regels omtrent het winnen van aardgas in het algemeen en het meten van bodembeweging als gevolg van de gaswinning Langezwaag in het bijzonder.</p> <p>De meetplannen en de resultaten van de metingen op grond van het meetplan zijn openbaar en worden beschikbaar gesteld op nlog (http://www.nlog.nl/geodetische-meetregisters-en-gps-metingen).</p> <p>In het instemmingsbesluit voor winningsplan Oppenhuizen werd voorgeschreven dat Vermilion de burgers dient te informeren over de werkelijk ontstane bodemdaling in relatie tot de verwachte</p>

			bodemdaling, en over de maatregelen die getroffen worden om schade te voorkomen, evenals over het al dan niet optreden van bodemtrillingen door de gaswinning Oppenhuizen. De kwaliteit van de informatieverstrekking met betrekking tot Langezwaag is in tegenstelling tot Oppenhuizen zodanig dat de geïnteresseerde burger zou zich uit de adviezen een goed beeld kan vormen van de voorspelde bodemdaling.
2b	0012	Zienswijze	Indiener meent dat het burgerlijk wetboek onvoldoende mogelijkheden biedt om cumulatieve effecten die leiden tot verontreiniging van bodem, water of die leiden tot bodemdaling en schade aan gebouwen van elkaar te kunnen differentiëren. Volgens de artikelen 6:173-6:175 van het Burgerlijk Wetboek (BW) kan schade door verontreiniging van water of bodem worden verhaald. Vermilion is voornemens zuren in de diepe ondergrond aan te brengen. Onvoldoende is bekend, welke zuren dat zijn en welke effecten er op langere termijn zullen dan wel kunnen optreden. Belanghebbenden kunnen zich daardoor onvoldoende verweren tegen een eventueel optreden van schade aan de gezondheid op de langere termijn 6:177, vierde lid, van het BW6.
		Antwoord	In het gewijzigd winningsplan Langezwaag is sprake van een zuurbehandeling. Een zuurbehandeling is het zonder overdruk schoonmaken van het gesteente naast de put om onder andere kalk te verwijderen en zo de instroom van aardgas te herstellen. Dit is een gebruikelijke handeling voor onderhoud bij gaswinning. Er is geen sprake van grote druk en de gebruikte chemicaliën worden grotendeels weer terug gewonnen. De milieuaspecten met betrekking tot zuurbehandeling worden beoordeeld in de omgevingsvergunning. In de omgevingsvergunning kunnen voorschriften gesteld worden ter voorkoming van verontreiniging van bodem en/of water. Op basis van het gewijzigd winningsplan Langezwaag en de onderliggende adviezen meent de minister dat er geen zorgen zijn voor cumulatieve effecten die leiden tot verontreiniging van bodem en water of kunnen leiden tot schade aan gebouwen als gevolg van bodembeweging door de gaswinning Langezwaag.
2c	R009, 0012	Zienswijze	Er wordt verzocht om de cumulatie van de verschillende gasvelden in en rondom de gemeente verder te onderbouwen en inzichtelijker te maken, bijvoorbeeld aan de hand van kaartjes, zoals in recentere winningsplannen van Vermilion is aangegeven.
		Antwoord	De bodemdalingskom van het gasveld Langezwaag overlapt niet met die van andere producerende gasvelden. Het gasveld Langezwaag kent in de toekomst mogelijk een overlap met de bodemdalingskom van het momenteel niet producerende gasveld Nieuwehorne. In het geval dat de winning Nieuwehorne aan de minister wordt voorgelegd dan zal de cumulatieve bodemdaling (in relatie tot alle andere producerende gasvelden waaronder Langezwaag) in het besluit omtrent instemming met het winningsplan Nieuwehorne door de minister worden beoordeeld en vastgesteld. Een besluit omtrent instemming met een winningsplan wordt op basis van de aanvraag genomen (artikel 34, derde lid MbW). Het relevante toetsingskader voor instemming met een winningsplan wordt gevormd door de artikelen 34, 35 en 36 MbW. Op basis van de onderliggende adviezen meent de minister dat het gewijzigd winningsplan Langezwaag voldoet aan de vereiste volledigheid (artikel

			35 Mbw en artikelen 24 Mbb). Informatie over winningsplannen, instemmingsbesluiten en kaartmateriaal van de verschillende gasvelden binnen de Nederlandse gemeenten zijn te vinden op de website www.nlog.nl . Deze website wordt in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat beheerd door TNO, Geologische Dienst Nederland.
2d	0012	Zienswijze	Indiener verzoekt om heroverweging van de geschiktheid van het gebied vanwege het veen in relatie tot diepteontwatering en daarmee gepaard gaande bodemdaling gebied. Dit nu de zeespiegel stijgt door klimaatverandering en de bodem in Friesland reeds zorgelijk aan het dalen is door andere ontwikkelingen.
		Antwoord	Het is bekend dat in het gebied van de gaswinning Langezwaag sprake is van veengrond waardoor autonome bodemdaling (inklinking) plaatsvindt. Dit is meegenomen in de besluitvorming, mede door het advies van Wetterskip Fryslân. Bij bodemdaling als gevolg van gaswinning is sprake van het gelijkmatig zakken van de diepe bodem, waardoor huizen met de fundering integraal zakken. Daarbij is het verhang (verschil in zetting) zo klein dat geen schade aan gebouwen wordt verwacht. Ten aanzien van de gevolgen van bodemdaling op waterkeringen (oevers en kaden) geldt dat Wetterskip Fryslân hiervoor verantwoordelijk is en bepaalt of maatregelen dienen te worden getroffen om keringen op te hogen. Dit geldt ook in relatie tot de zeespiegelstijging. Daarbij hanteert Wetterskip Fryslân het uitgangspunt dat iedere cm bodemdaling ter plaatse van een kering dient te worden gecompenseerd. In het geval van Langezwaag zou dat kunnen betekenen dat de rond het diepste punt van de bodemdalingssom aanwezige keringen enkele cm zouden moeten worden opgehoogd. Voor mogelijke extra kosten die Wetterskip Fryslân hiervoor moet maken, is Vermilion aansprakelijk.
		Conclusie	Bovenstaande zienswijzen geven geen aanleiding tot het wijzigen van het ontwerp instemmingsbesluit Langezwaag.
3			<i>Bodemtrillingen</i>
3a	0012, 0014	Zienswijze	De berekende kans op bodemtrillingen is onjuist en moet beter worden gemotiveerd.
		Antwoord	Vermilion berekent het risico op bodemtrillingen volgens de DHAIS systematiek. TNO heeft onderzoek Uitgevoerd naar de kans op bodemtrillingen door gaswinning, waaruit is gebleken dat het mogelijk is om aan de hand van de eigenschappen van een gasveld uitspraken te doen over de kans op beven van dat gasveld. In de deterministische seismische hazard studie (DHAIS: TNO 2012 R11139) wordt op basis van de geologische, productietechnische en mechanische kenmerken van de verschillende olie- en gasvelden, op basis van een statistische vergelijking, de kans ingeschat of er in deze velden bodemtrillingen optreden. De techniek biedt tevens de mogelijkheid om een kans op bodemtrillingen in te schatten voor een nog te produceren gasveld. Gasvelden die, wat bovengenoemde kenmerken betreft, lijken op de gasvelden die reeds gebeefd hebben, krijgen een

			<p>relatief hoge kans (0,42) op een bodemtrilling toegekend. Gasvelden die weinig of geen gelijkenis vertonen met de velden die al gebeefd hebben krijgen een geringe kans op een bodemtrilling (0,19) of een verwaarloosbare kans toegekend.</p> <p>Uit de analyse volgens de DHAIS systematiek is het risico op een bodemtrilling voor het gasveld Langezwaag verwaarloosbaar. Met betrekking tot bodemtrilling valt het aardbevingsrisico voor dit gasveld in risicocategorie 1. Op basis van het gewijzigd winningsplan Langezwaag en de onderliggende adviezen kan worden vastgesteld dat de kans op bodemtrillingen als gevolg van de gaswinning Langezwaag voldoende is gemotiveerd in het instemmingsbesluit.</p>
	R009	Zienswijze	<p>Indiener verzoekt een voorschrift op te nemen in het besluit voor het uitbreiden van het meetnet van het KNMI en vraagt om extra waarborgen.</p>
			<p>Het gasveld Langezwaag betreft een veld waarbij een verwaarloosbare kans op beven (risicocategorie 1) is geconstateerd. Voor dergelijke velden volstaat monitoring met het huidige netwerk van het KNMI. Voor de monitoring van de seismische activiteit rondom het Langezwaag gasveld maakt Vermilion gebruik van het huidige meetnetwerk van het KNMI. Voor het gasveld Diever in Wapse, is besloten dat het seismische KNMI meetnet uitgebreid wordt teneinde een volledige dekking van het gasveld te krijgen. Hierbij wordt de seismische apparatuur in en rond het gasvoorkomen Diever geplaatst. Dit meetnet is in staat om trillingen te meten vanaf 0,5 op de schaal van Richter.</p> <p>Ingevolge artikel 30 Mbb dient de uitvoerder een meetplan in te dienen bij de minister voor elk gasveld waaruit wordt gewonnen. Het meetplan dient een beschrijving te bevatten van de tijdstippen waarop metingen worden verricht, de plaatsen en de meetmethoden. Deze informatie is openbaar en beschikbaar (www.nlog.nl/geodetische-meetregisters-en-gps-metingen). Gezien het feit dat het Langezwaag gasveld binnen de risicocategorie 1 valt en door het meetnet van het KNMI mogelijke bodemtrillingen vanaf 0,5 op de schaal van Richter voor dit gasveld Langezwaag worden gemonitord meent de minister dat er voldoende waarborgen zijn in het belang van de veiligheid voor omwonenden of ter voorkoming van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan (art. 36 Mbw). In het kader van het besluit omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag ziet de minister geen aanleiding om aanvullende monitoringsverplichtingen op te leggen in aanvulling op de reeds bestaande verplichtingen.</p>
		Conclusie	<p>Bovenstaande zienswijzen geven geen aanleiding tot het wijzigen van het ontwerp instemmingsbesluit Langezwaag.</p>
4			<i>Opname bouwkundige staat</i>
4a	R009, R016 001, 008, 0010 0011, 0014, 0015	Zienswijze	<p>Indiener verzoekt om artikel 2 van het ontwerpbesluit aan te passen en een nulmeting voor te schrijven voor alle gebouwen uit te voeren binnen een realistische termijn.</p>

		Antwoord	<p>Voor het vaststellen van de representatieve selectie voor de opname van de bouwkundige staat zal Vermilion, na overleg met de gemeenten Heerenveen en Opsterland, bepalen welke gebouwen geselecteerd worden. De opname van de bouwkundige staat zal uitgevoerd worden door een derde partij. Vermilion is verantwoordelijk voor de opname van de bouwkundige staat en de kosten die hieraan verbonden zijn. Het plan van aanpak voor de opname van de bouwkundige staat zal worden ingediend bij de minister of dan wel - indien reeds ingesteld – het landelijke, onafhankelijke en deskundige schade-afhandelingsorgaan). Vermilion deelt het Plan van Aanpak met de betrokken bewoners en de gemeenten Heerenveen en Opsterland.</p> <p>Ik wil voorop stellen dat er ten gevolge van de gaswinning naar verwachting geen schade zal optreden. De kans op een geïnduceerde beving ten gevolge van de gaswinning uit het Langezwaag gasveld is verwaarloosbaar. De bodemdaling in het diepste punt van de bodemdalingssom zal dermate gering zijn dat de kans op schade volgens de Tcbb verwaarloosbaar is.</p> <p>Gelet op deze verwachting is er geen inhoudelijke aanleiding tot het voorschrijven van een representatieve opname van de bouwkundige staat.</p> <p>Een opname aan een representatieve selectie van voor bodembeweging gevoelige bouwwerken kan evenwel bijdragen aan het beter kunnen aantonen of sprake is van schade. Er is niet voorgeschreven hoeveel en welke bouwwerken precies bij de opname moeten worden betrokken. Een representatieve selectie houdt in dat een zorgvuldig gekozen selectie van voor bodembeweging gevoelige gebouwen wordt gemaakt. Bij de selectie kan onder andere de leeftijd, de bouwkundige constructie van een bouwwerk evenals de status van gemeentelijk of Rijksmonument een rol spelen. De representativiteit is gelegen in het feit dat de meetresultaten een algemeen beeld geven van de bouwkundige staat van die selectie bouwwerken en daardoor ook gebruikt kan worden voor het beter kunnen vaststellen van eventuele schade aan andere bouwwerken in het invloedsgebied die niet onderhevig zijn geweest aan de bouwkundige opname. Het begrip representatieve opname is voldoende duidelijk en behoeft niet nader in het besluit te worden geconcretiseerd.</p> <p>Dit betekent dat in de regel een woning is geselecteerd voor meting van de bouwkundige staat die representatief is van de woning van de indiener.</p> <p>Vermilion heeft op basis van de Mbw een zorgplicht ten aanzien van de uitvoering van zijn mijnbouwactiviteiten en moet maatregelen nemen om mijnbouwschade en onveilige situaties te voorkomen. De minister wijst er op dat medewerkers van het Landelijk Loket Mijnbouwschade kunnen ondersteunen door samen de juiste route te vinden.</p>
4b	R009, R016, 0008	Zienswijze	In de praktijk blijkt het uitvoeren van een bouwkundige vooropname meer tijd te vergen dan de in het voorschrift opgenomen termijn van 6 maanden.
		Antwoord	De minister begrijpt dat er nog geen uitgebreide ervaring is met het toepassen van de opname bouwkundige staat en dat zeker voor het maken van een plan van aanpak voor de eerste opnames meer tijd nodig is, voornamelijk in het afstemmen van het plan van aanpak met derde partijen. De

			minister is van mening dat het plan van aanpak zorgvuldig dient te worden opgesteld, wat tijd kost, en dat de daadwerkelijke uitvoering van de opname in een kortere tijd bewerkstellig kan worden. De minister zal daarom het tijdpad van het voorschrift van het besluit omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag aanpassen. Het plan van aanpak voor de opname bouwkundige staat dient overlegd te worden aan de minister binnen 6 maanden nadat het instemmingsbesluit in werking is getreden en de opname van de bouwkundige staat dient uitgevoerd te zijn binnen 12 maanden nadat het instemmingsbesluit in werking is getreden.
4c	0008	Zienswijze	Indiener stelt dat het ontbreekt aan een gedegen onderbouwing waarom een bouwkundige vooropname wordt voorgeschreven terwijl erkend wordt dat de kans op schade verwaarloosbaar is, en waarom een nulmeting van de bouwkundige staat 'nodig kan zijn voor het objectief kunnen vaststellen of er sprake is van mijnbouwschade'. Een dergelijke diffuse boodschap kan veel onzekerheid en (onnodige) onrust veroorzaken bij omwonenden en ondermijnt de waarde van de SRA en van de beoordeling door TNO en SodM over het risico op schade door bodemtrillingen en bodemdaling.
		Antwoord	De minister stelt voorop dat er naar verwachting ten gevolge van de gaswinning geen schade zal optreden en de risico's voor omwonenden, gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit als gevolg van de gaswinning Langezwaag zeer klein zijn. De kans op een geïnduceerde beving ten gevolge van de gaswinning uit het gasveld is verwaarloosbaar. De bodemdaling in het diepste punt van de bodemdalingsskom zal dermate gering zijn dat de kans op schade volgens de adviseurs verwaarloosbaar is. In het geval de te verwachten bodembeweging als gevolg van de gaswinning beperkt is, zoals hier aan de orde, zal het mogelijke invloedsgebied van de gaswinning relatief gering zijn. Dit betekent dat de bouwkundige vooropname in dergelijke gevallen minder omvangrijk zal kunnen zijn dan wanneer de te verwachten effecten van de gaswinning minder gering zijn. Op grond van artikel 36, tweede lid Mbw kan de minister voorschriften verbinden aan het besluit omtrent instemming met een winningsplan ter voorkoming van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan. De keuze om een bouwkundige vooropname voor te schrijven is ingegeven door de wens om tegemoet te komen aan zorgen van omwonenden in de omgeving van gasvelden. Het kan om eventuele toekomstige schade aan gebouwen door de gaswinning uit het gasveld Langezwaag van nut zijn om een opname van de bouwkundige staat voorhanden te hebben. Daarnaast kan de vooropname eveneens aantonen dat geen schade is opgetreden. Gelet op het vorenstaande is de opname van de bouwkundige staat van een representatieve selectie van voor bodembeweging gevoelige bouwwerken als voorschrift aan het instemmingsbesluit verbonden (artikel 2).
4d	0002, 0006, 0007, 0008	Zienswijze	Het uitvoeren van een bouwkundige vooropname betekent niet dat eventuele toekomstige mijnbouwschade 'objectief' kan worden vastgesteld.
		Antwoord	Inderdaad suggereert het zinsdeel 'objectief vaststellen' in het voorschrift voor de opname

			<p>bouwkundige staat, dat in het geval er schade optreedt, er kan worden aangetoond dat de schade door gaswinning is veroorzaakt wanneer een opname is uitgevoerd. De opname op zich kan niet aantonen dat de schade door de gaswinning veroorzaakt is. De opname van de bouwkundige staat kan in ieder geval helpen om het moment van optreden van de schade te plaatsen in de periode van de gaswinning. Tevens kan de opname bouwkundige staat helpen om de oorzaak van de schade te verklaren, waarbij de gaswinning één van de mogelijke opties is. Om deze reden zal de minister de eerste zin in het voorschrift artikel 2 van het instemmingsbesluit wijzigen in: 'Teneinde eventuele toekomstige schade aan bouwwerken door de gaswinning uit het Langezwaag gasveld beter te kunnen aantonen, zorgt Vermilion Energy...'</p>
4e	0008	Zienswijze	<p>Indiener wil dat een onafhankelijk, deskundig bureau een representatieve selectie van gevoelige bouwwerken maakt en stelt voor dit in een voorschrift op te nemen. Er dient te worden voorgeschreven hoeveel en welke bouwwerken precies bij de opname moeten worden betrokken.</p>
		Antwoord	<p>Er is inderdaad niet voorgeschreven hoeveel bouwwerken precies bij de opname moeten worden betrokken. Een representatieve selectie houdt in dat een zorgvuldig gekozen selectie van voor bodembeweging gevoelige gebouwen wordt gemaakt. Bij de selectie kan onder andere de leeftijd, de bouwkundige constructie van een bouwwerk evenals de status van gemeentelijk of Rijksmonument een rol spelen.</p> <p>De representativiteit is gelegen in het feit dat de meetresultaten een algemeen beeld geven van de bouwkundige staat van die selectie bouwwerken en daardoor ook gebruikt kan worden voor het beter kunnen vaststellen van eventuele schade aan andere bouwwerken in het invloedsgebied die niet onderhevig zijn geweest aan de bouwkundige opname. Het begrip representatieve opname is voldoende duidelijk en behoeft niet nader in het besluit te worden geconcretiseerd.</p> <p>De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: de Afdeling) heeft in de uitspraak over de gaswinning bij Oppenhuizen geoordeeld over het in dat instemmingsbesluit opgenomen voorschrift over de nulmeting aan gebouwen (19 april 2017, ECLI:NL:RVS:2017:1096, r.o.15 e.v.). De Afdeling oordeelde dat weliswaar in de uitvoering nader diende te worden bezien op welke wijze en aan welke gebouwen de opname diende te worden verricht, maar dat de aan Vermilion opgelegde verplichting wat betreft het te behalen resultaat duidelijk was. De Afdeling achtte van belang dat indien na uitvoering blijkt dat de opname niet representatief is daartegen handhavend kan worden opgetreden, zodat een goede naleving van het voorschrift is gewaarborgd.</p> <p>De minister gaat er inderdaad vanuit dat de opname bouwkundige staat wordt uitgevoerd door een onafhankelijk en deskundig bureau, en zal dit duidelijker specificeren in de toelichting in het instemmingsbesluit. In de toelichting is al gespecificeerd dat voor de representatieve selectie onder andere de leeftijd, de bouwkundige constructie van een bouwwerk evenals de status van gemeentelijk of Rijksmonument een rol kan spelen. Voor de gemeente is hierin inderdaad een informerende taak weggelegd.</p>

			De minister heeft geen reden om de term selectie verder onder te verdelen in categorieën van bouwwerken, aangezien dit het voorschrift te specifiek maakt. De minister laat het aan de uitvoerder en het onafhankelijk bureau, met het advies van de gemeente, over om een representatieve selectie te maken. Hoe deze selectie gemaakt wordt zal beschreven staan in het plan van aanpak dat aan de minister wordt overlegd.
4f	0008	Zienswijze	Indiener geeft aan dat er duidelijk moet worden gecommuniceerd dat een bouwkundige vooropname niet dé oplossing is voor het aantonen dat schade is veroorzaakt door de gaswinning.
		Antwoord	<p>De minister is het ermee eens dat de communicatie naar belanghebbenden over de oorzaken en gevolgen van schade ten gevolge van gaswinning duidelijker kan. Het instemmingsbesluit is hiervoor niet het juiste instrument, maar het ministerie van Economische Zaken en Klimaat ziet hiervoor wel ruimte op de informatiebijeenkomsten. Ook al is de communicatie van de gevolgen van de gaswinning naar de belanghebbenden van een enkel gasveld de verantwoordelijkheid van de operator, ziet de minister ook in dat er in algemene zin betere voorlichting dient te worden gegeven aan de belanghebbenden over oorzaak en gevolg van schade door gaswinning in vergelijking met andere oorzaken van schade.</p> <p>In de brief van 30 mei 2018 aan de Tweede Kamer (Kamerbrief over advies Tcbb inzake afhandeling van mijnbouwschade in Nederland met kenmerk DGETM-EO 18056070) heeft de minister aangegeven op basis van het Tcbb advies aan de slag te gaan om te komen tot een landelijke en onafhankelijke afhandeling van mijnbouwschades in Nederland. De minister beziet of het voorstel van de Tcbb om hiervoor een landelijk Instituut Mijnbouwschade op te richten de beste manier is om hieraan invulling te geven. De minister bekijkt samen met onder andere decentrale overheden en mijnbouwondernemingen hoe vorm kan worden gegeven aan een landelijke en onafhankelijke afhandeling van mijnbouwschades in Nederland. De Tcbb geeft in zijn advies aan dat het oprichten van een landelijk Instituut Mijnbouwschade de voorkeur van de Tcbb heeft. De minister onderzoekt – in samenwerking met de Tcbb, decentrale overheden en mijnbouwondernemingen- de instelling van een landelijk Instituut Minbouwschade. De minister zegt in deze brief van 30 mei 2018 toe om de Tweede Kamer na de zomer van 2018 nader te informeren over een landelijke en onafhankelijke afhandeling van mijnbouwschades en de nadere uitwerking van het Tcbb-advies hierover. Gelet op het voorgaande is het nu nog te vroeg om dit voor het besluit omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag gereed te hebben. Echter op het moment dat het schadeprotocol gereed is dan geldt dit ook voor de gaswinning Langezwaag.</p>
4g	0001, 0004, 0007, 0008	Zienswijze	Indiener wil een duidelijke invulling van de rol van gemeenten bij de bouwkundige vooropname.
		Antwoord	De gemeente(n) waar het gasveld zich binnen bevindt is de partij die het beste overzicht heeft over de verschillende bouwwerken binnen de gemeente. Om die reden heeft de minister in het voorschrift opgenomen dat het plan van aanpak voor de opname van de bouwkundige staat na overleg met de

			gemeente dient te worden vastgesteld. De gemeente zal hierin inderdaad een adviserende rol hebben en geen rol als beoordelaar. De minister heeft toegezegd om de bevindingen met betrekking tot de opname bouwkundige staat te evalueren en neemt daarin de rol van de gemeente en de beoordeling van het plan van aanpak door de minister mee.
4h	0008	Zienswijze	Het vooropnamegebied dient in het instemmingsbesluit duidelijk te worden omschreven. Indiener stelt voor uit te gaan van de 0 cm bodemdalingscontour als de kans op bevingen op grond van de SRA verwaarloosbaar is, of 5 km rondom de randen van het gasvoorkomen als de kans op bevingen op grond van de SRA niet verwaarloosbaar is.
		Antwoord	Het opnamegebied is in het voorschrift bewust omschreven als het gebied waar bodembeweging zich voor kan doen als gevolg van de gaswinning. Het is niet mogelijk om de algemene duiding van de invloedssfeer van de bodembeweging op basis van de SRA te specificeren in een voorschrift, aangezien de bovengrondse en ondergrondse factoren verschillend zijn voor elk gasveld. De minister laat het aan de uitvoerder en het onafhankelijk bureau en de uitkomst van overleg met de gemeente, over om het gebied te beschrijven in het plan van aanpak. Het voorschrift vereist in ieder geval dat een representatieve selectie wordt gemaakt van voor bodemdaling gevoelige bouwwerken binnen het gebied waar bodembeweging kan plaatsvinden. De minister heeft toegezegd om de bevindingen met betrekking tot de opname bouwkundige staat te evalueren en daarin de beschrijving van het gebied mee te nemen.
		Conclusie	Naar aanleiding van bovenstaande zienswijzen wordt artikel 2 van het ontwerp-instemmingsbesluit gewijzigd winningsplan Langezwaag aangepast in die zin dat Vermilion binnen 12 maanden na het inwerking treden van het besluit een opname is uitgevoerd naar de bouwkundige staat van een, na overleg met de gemeente vast te stellen, representatieve selectie van voor bodembeweging gevoelige bouwwerken binnen het gebied waar bodembeweging als gevolg van de gaswinning kan voordoen. Vermilion overlegt binnen 6 maanden na het inwerking treden van het besluit een plan van aanpak voor de bouwkundige opname aan de minister.
5			<i>Adviezen decentrale overheden</i>
5a	R009, 0010, 0011, 0012, 0013, 0014, 0015	Zienswijze	Indiener stelt een vraag over de waarde van het adviesrecht van de gemeente Heerenveen nu blijkt dat Vermilion sinds januari 2015 gas wint uit de put LZG-02 en aanvankelijk ook nog uit put LZG-03. Indiener verzoekt om niet in te stemmen met het gewijzigd winningsplan Langezwaag. Indiener stelt dat het ontwerpbesluit hier niet op ingaat. Indiener stelt dat de gemeente Heerenveen heeft geadviseerd om niet in te stemmen met het gewijzigd winningsplan Langezwaag en verwijst naar een motie van de gemeenteraad van 20 maart 2017.
		Antwoord	Bij besluit van de toenmalige minister van Economische Zaken van 13 september 2012 met kenmerk DGETM-EM/12316458 is ingestemd met de winning, overeenkomstig het op 21 maart 2012 ingediende winningsplan, uit het gasveld Langezwaag.

			<p>Op 21 januari 2015 heeft Vermilion een wijziging van het winningsplan Langezwaag bij de minister ingediend. Deze aanvraag is in afwachting van de onderzoeksresultaten van het "kleine velden onderzoek" aangehouden. Op 24 november 2016 heeft Vermilion opnieuw een gewijzigd winningsplan ingediend. In deze nieuwe aanvraag is onder andere opgenomen: een (vernieuwde) seismische risicoanalyse, een aanpassing van productie- en bodemdalingsvoorspellingen en voorziene activiteiten om de productie in stand te houden. Met het indienen van deze aanvraag van 24 november 2016 is de eerder ingediende aanvraag omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag van 21 januari 2015 niet in behandeling genomen.</p> <p>In het ontwerpbesluit (paragraaf Overige adviezen, pagina 18) wordt nadere uitleg gegeven over het voortzetten van de productie in de periode van 21 januari 2015 en 1 januari 2017 in afwachting van de wijziging van de Mbw.</p> <p>De onderwerpen die de gemeente Heerenveen heeft benoemd in het advies van 24 mei 2017 (kenmerk: 17.3002121) zijn voor zover deze zien op de gronden als genoemd in artikel 36, eerste lid Mbw, bij de voorbereiding van het besluit gewijzigd winningsplan Langezwaag betrokken. Voor zover de adviezen niet zijn overgenomen is conform artikel 3:50 van de Algemene wet bestuursrecht in het instemmingsbesluit gemotiveerd waarom is afgeweken.</p>
6			<i>Procedure</i>
6a	R009, R016, 0012	Zienswijze	Het winningsplan dient onder andere een opgave van het aantal boorgaten dat bij de winning wordt gebruikt te bevatten. Indiener vraagt waarom er geen nieuw winningsplan nodig zou zijn voor de aanleg van een vierde put.
		Antwoord	<p>Vermilion geeft in het gewijzigd winningsplan Langezwaag aan dat er mogelijk een vierde put (LZG-04) geboord wordt als de productiesnelheid van de bestaande putten gedaald is. Vermilion geeft in het gewijzigd winningsplan Langezwaag aan dat ook in dat geval (nadat een vierde put mogelijk in productie wordt genomen) binnen de productiegrenzen van het gewijzigd winningsplan Langezwaag te blijven.</p> <p>Voor de voorspelling van bodembeweging is het totale productievolume uit een gasveld van belang. Het is niet van belang of het volume wordt gewonnen via 1 of meerdere putten. Om die reden is het aanboren van een nieuwe put geen onderdeel van het toetsingskader van het winningsplan ingevolge de Mbw. Op het moment dat er meer volume wordt gewonnen waardoor er meer bodembeweging kan worden veroorzaakt, is dit aanleiding om een gewijzigd winningsplan, ter beoordeling van de minister, in te dienen. De minister rekent in het kader van transparantie en maatschappelijke verantwoordelijkheid er op dat Vermilion tijdig over het mogelijk aanboren van een vierde put (LZG-04) communiceert naar de omgeving en de decentrale overheden. Indien Vermilion voornemens is een vierde put aan te boren zal Vermilion hiervoor onder andere een omgevingsvergunning moeten</p>

			aanvragen en een melding in het kader van het Besluit algemene regels milieu mijnbouw doen. Deze zienswijze leidt niet tot de wijziging van het instemmingsbesluit.
6b	0010, 0011, 0012, 0015	Zienswijze	Wanneer de bodemdalingsprognoses worden overschreden, kan er blijkbaar een nieuw winningsplan opgesteld worden, een nieuwe prognose gesteld worden en ter goedkeuring worden voorgelegd. Indiener wil dat dit wordt uitgesloten. Tevens wil indiener naast de meting in centimeter inzicht in de aard van de bodemdaling, bijvoorbeeld de stabiliteit, gelijkmatigheid, gevolgen op langere termijn etc.
		Antwoord	<p>In het gewijzigd winningsplan Langezwaag is de maximale bodemdaling, als gevolg van de gaswinning, berekend op maximaal 3 centimeter in het diepste deel van de bodemdalingskom. Wanneer deze maximale bodemdaling, tegen de verwachting in, toch wordt overschreden kan de gaswinning niet worden voortgezet op basis van het onderliggende gewijzigd winningsplan Langezwaag. Het is de verantwoordelijkheid van Vermilion om tijdig een winningsplan in te dienen dat opnieuw door de minister zal worden beoordeeld. Het is de verantwoordelijkheid van SodM om op te treden wanneer uit de bandbreedtes van het winningsplan wordt getreden of wanneer effecten, als gevolg van de gaswinning, groter blijken te zijn.</p> <p>In het kader van dit besluit omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag ziet de minister geen aanleiding om aanvullende bepalingen op te leggen in aanvulling op de reeds bestaande verplichtingen.</p> <p>Ingevolge artikel 30 van het Mijnbouwbesluit dient de uitvoerder een meetplan in te dienen bij de minister voor elk gasveld waaruit wordt gewonnen. Het meetplan dient een beschrijving te bevatten van de tijdstippen waarop metingen worden verricht, de plaatsen en de meetmethoden. In het meetplan Langezwaag is aangegeven dat Vermilion elke 5 jaar bodemdalingsmetingen zal uitvoeren. Deze informatie is reeds openbaar en beschikbaar (meetplan Langezwaag: http://www.nlog.nl/geodetische-meetregisters-en-gps-metingen). De minister realiseert zich dat de documenten over bodemdaling van technische aard zijn en dat ze voor een breed publiek moeilijk te lezen zijn. De minister vindt het daarom passend dat Vermilion desgevraagd aandacht besteedt aan een zo volledig en duidelijk mogelijke uitleg hiervan.</p> <p>Aangezien de aanvraag omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan voldoet aan de vereiste Volledigheid en de leesbaarheid van gegevens over bodemdaling geen grond is voor het weigeren van instemming, leidt deze zienswijze niet tot de wijziging van het instemmingsbesluit. De minister vertrouwt erop dat Vermilion hierin zijn verantwoordelijkheid neemt door desgevraagd een publieksvriendelijke samenvatting of een toelichting ter beschikking te stellen.</p>
6c	0010,0011, 0015	Zienswijze	De proceduretermijnen (het indienen van zienswijzen) worden door indiener als kort ervaren.
		Antwoord	Het besluit omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag is voorbereid overeenkomstig het bepaalde in afdeling 3.4 van de Awb. Het indienen van zienswijzen is in de Awb bepaald (artikel 3:16 Awb) en heeft plaatsgevonden overeenkomstig de in deze wet bepaalde

			termijnen.
6d	0007	Zienswijze	Indiener wil graag informatie over het voornemen om geothermie te gaan winnen en vraagt daarvoor een mer procedure.
		Antwoord	Het opsporen of winnen aardwarmte (geothermie) en de wettelijke instemmingsprocedures (zoals een Mer procedure) maakt geen onderdeel uit van het toetsingskader bij de beoordeling van dit winningsplan. Indiener heeft de zienswijze niet nader gespecificeerd waardoor niet duidelijk is welk project indiener bedoeld in algemene zin zijn genoemde onderwerpen met name van belang bij de beoordeling van de aanleg van mijnbouwwerken en de daarbij benodigde vergunningen waaronder de omgevingsvergunning.
6e	0010, 0011, 0012, 0013, 0015	Zienswijze	In algemene zin komen termen als 'verwaarloosbaar' te gemakkelijk in het ontwerp voor. Voor de bewoners zijn feiten belangrijk, mede in het licht van transparantie en rechtsgang. Wij willen dat alle slagen om de arm uit het ontwerp worden verwijderd en vervangen door feiten.
		Antwoord	De term verwaarloosbaar volgt uit de Seismisch Risicoanalyse (SRA) systematiek. Zoals volgt uit Paragraaf 6.3 van het instemmingsbesluit valt het gasveld Langezwaag in de laagste risicocategorie 1. Verder is zo zorgvuldig mogelijk omgegaan met de kwantitatieve termen.
6f		Zienswijze	Er zijn van de huidige productie geen onlinegegevens te vinden. Deze worden pas maanden later als maandcijfers gepubliceerd.
		Antwoord	Een uitvoerder dient per kalendermaand gegevens te verstrekken over de hoeveelheid geproduceerde, opgeslagen en teruggehaalde stoffen (artikel 111 en 112 Mbb). Cijfers worden aangeleverd bij TNO-AGE die deze data beheert en online communiceert. De minister neemt de opmerking over het online plaatsen van productiecijfers mee en zal zich inspannen de communicatie verder te verbeteren.
6g	R009, 0012, 0013	Zienswijze	In hoeverre kan het burgerperspectief (als verwoord door de gemeenteraad Heerenveen) daadwerkelijk mee wegen in de besluitvorming omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag, verwijzend naar de aanbevelingen en de intentie van de aanbevelingen van de Onderzoeksraad voor de Veiligheid.
		Antwoord	Eén van de belangrijkste aanbevelingen uit het OVV-rapport richt zich op de veiligheid van burgers en infrastructurele werken. Door wijziging van de Mbw is het belang van veiligheid en risico's voor omwonenden en het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken een grond om instemming geheel of gedeeltelijk te weigeren. Met het oog hierop wordt in het winningsplan expliciet aandacht besteed te worden aan het belang van veiligheid en risico's voor omwonenden, gebouwen en infrastructuur door middel van de Seismisch Risicoanalyse (SRA). Op de voorbereiding van het besluit omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag is afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) van toepassing verklaard, waardoor de mogelijkheid van het indienen van zienswijzen is ontstaan. Op deze wijze is getracht het burgerperspectief nadrukkelijk mee te nemen in de besluitvorming. Ook is er een

			informatiebijeenkomst georganiseerd op 29 november 2017 om omwonenden te informeren over de gaswinning Langezwaag. De minister concludeert dat voor het gewijzigd winningsplan Langezwaag de juiste procedure is gevolgd en dat het belang van de omwonenden is meegenomen bij het tot stand komen van het instemmingsbesluit.
6h	0014	Zienswijze	Indiener heeft als gezin een perceel gekocht in Heerenveen zonder dat ons bekend was dat er al gas gewonnen werd. Als indiener dit hadden geweten, had hij het perceel wellicht niet aangekocht.
		Antwoord	De minister begrijpt de zorgen van indiener en vindt het spijtig dat de reeds openbare informatie over de gaswinning Langezwaag, zoals het besluit van 12 september 2012 omtrent instemming met het winningsplan Langezwaag, indiener niet eerder heeft bereikt. Voorgaande besluiten zijn evenwel op de wettelijk voorgeschreven wijze bekend gemaakt.
		Conclusie	Bovenstaande zienswijzen geven geen aanleiding tot het wijzigen van het ontwerp instemmingsbesluit Langezwaag.
7			<i>Natuur en milieu</i>
7a	0013	Zienswijze	Indiener meent dat negatieve gevolgen voor natuur en milieu vast staan en meent dat Vermilion geen aandacht heeft geschonken aan de meegeproduceerde stoffen die bij de gaswinning Langezwaag vrijkomen.
		Antwoord	Indiener heeft de stelling dat er negatieve gevolgen van het gewijzigd winningsplan Langezwaag zijn, niet onderbouwd. De minister heeft, op basis van het gewijzigd winningsplan Langezwaag en de onderliggende adviezen, beoordeeld dat dit aspect voldoende in het winningsplan is belicht. De minister meent dat er als gevolg van de gaswinning, op basis van het gewijzigd winningsplan Langezwaag en de onderliggende adviezen, geen nadelige gevolgen voor natuur en milieu worden verwacht. In artikel 24, lid 1, onder i tot en met k, Mbb is bepaald dat in het winningsplan aandacht geschonken dient te worden aan meegeproduceerde stoffen. Vermilion heeft hier in onderdeel B6 tot en met B9 invulling aan gegeven.
7b	0014	Zienswijze	Kan fracken worden uitgesloten?
		Antwoord	In het gewijzigd winningsplan Langezwaag is geen sprake van fracken. Dit betekent dat fracken op dit moment kan worden uitgesloten. Mocht Vermilion desondanks toch plannen hebben tot fracken dan zal Vermilion het winningsplan opnieuw moeten wijzigen. In dat geval zal de minister deze aanvraag omtrent instemming met wijziging van het winningsplan opnieuw beoordelen.
		Conclusie	Bovenstaande zienswijzen geven geen aanleiding tot het wijzigen van het ontwerp instemmingsbesluit Langezwaag.

8			<i>Communicatie</i>
8a	0004, 0012	Zienswijze	Indiener ziet zich gesteld voor een voldongen feit en meent dat er sprake is van een overval tactiek van Vermilion. Indiener vraagt om meer informatie in het kader van de voorzienbaarheid en inzicht in de geldigheid en volgorde van procedures.
		Antwoord	<p>Communicatie in het kader van de procedure omtrent instemming met een winningsplan is een verantwoordelijkheid van de minister in samenwerking met Vermilion. Vermilion is verantwoordelijk voor het informeren en betrekken van de omgeving in algemene zin. De minister onderschrijft dat - inzake de gaswinning Langezwaag- de communicatie vanuit zowel Vermilion, als de minister naar burgers en decentrale overheden zorgvuldig en publieksvriendelijk moet plaatsvinden, zodat burgers gedegen, consistent en transparant worden geïnformeerd over de gaswinning Langezwaag.</p> <p>In de brief van 29 juni 2016 heeft de minister toegelicht dat voor 29 juni 2016 ingediende winningsplannen (zoals het gewijzigd winningsplan Langezwaag) in afwachting van de wijziging van de Mbw per 1 januari 2017, de productie mocht worden voortgezet.</p> <p>De minister heeft hiertoe besloten nadat eerst uit analyses van SodM en TNO is gebleken dat bij gasproductie uit kleine velden, zoals het gasveld Langezwaag, de seismische risico's beperkt zijn. Na ontvangst van de aanvraag omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag op 21 januari 2015, heeft de minister Vermilion per brief van 29 juni 2016 laten weten dat deze, in afwachting van de formele behandeling van het gewijzigd winningsplan, op basis van de gewijzigde wet, de productie mocht voortzetten, nadat eerst uit analyses van SodM en TNO is gebleken dat bij de gasproductie uit kleine gasvelden, zoals het gasveld Langezwaag, de seismische risico's beperkt zijn. De decentrale overheden zijn hiervan op de hoogte gesteld (zie brief aan de Tweede Kamer van 14 april 2017; Kamerstukken II 2016/2017, 33 529, nr. 348).</p> <p>De minister is zich bewust van de omgeving waarin mijnbouwactiviteiten plaatsvinden en onderschrijft het belang van de adviezen van de decentrale overheden. Bij de beoordeling van de adviespunten is van belang te weten dat de af te wegen belangen en relevante feiten in het licht staan van het volgens de wet te nemen besluit. De aanvraag en de adviezen worden getoetst en gewogen in het licht van de in de Mbw opgenomen toetsingsgronden. Onderdelen van een advies die zien op andere zaken dan waar de toetsingsgronden op zien, worden gemotiveerd in de overwegingen van het besluit, maar leiden niet tot het opnemen van een voorschrift in het besluit. Gedurende de procedure heeft de minister zowel de aanvraag omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag als de adviezen gedeeld en is er aandacht besteedt aan het voor een groot publiek begrijpelijk maken van de aanvraag, de adviezen en de wettelijk bepaalde termijnen voor het indienen van zienswijzen en het aantekenen van beroep tegen het instemmingsbesluit. Er is een nadere toelichting op het winningsplan en het ontwerpbesluit gegeven tijdens de informatiebijeenkomst op 29 november 2017 in Heerenveen in de periode van terinzagelegging van</p>

			<p>het ontwerpbesluit.</p> <p>De minister wijst erop dat er op 7 september 2017 vanuit de koepelorganisatie van Nederlandse gasproducenten (NOGEPA), waar ook de Vermilion bij is aangesloten, een 'Gedragscode gaswinning kleine velden' is uitgebracht waarin hoofdstuk 5 afspraken bevat over goede, open en transparante communicatie en contact met de omgeving. De Gedragscode en de informatiebijeenkomst zijn concrete voorbeelden van verbeteringen in de communicatie naar de omgeving of samenleving en decentrale overheden, die zijn doorgevoerd.</p>
8b	R009, 0007, 0010, 0011, 0012, 0014, 0015	Zienswijze	<p>Tijdig informatie over gaswinning (monitoring) naar buiten brengen is zeer belangrijk voor indiener. De verantwoordelijkheid wie waarover zou moeten communiceren is tot op heden niet duidelijk.</p>
		Antwoord	<p>De minister realiseert zich dat het tijdig communiceren over monitoringsgegevens belangrijk is en vindt het daarom passend dat Vermilion aandacht besteedt aan een zo volledig en duidelijk mogelijke systematiek omtrent het openbaar maken van monitoringsgegevens.</p> <p>De minister gaat ervan uit dat Vermilion hierin zijn verantwoordelijkheid neemt, zoals beschreven in de 'Gedragscode gaswinning kleine velden'. Dit is echter geen grond voor het weigeren van instemming. Voor nadere uitleg over communicatie met de omgeving en decentrale overheden verwijs ik naar het antwoord op zienswijze 6b en 8a.</p>
8c	0007, 0010, 0011, 0015	Zienswijze	<p>Indiener meent dat de gemeente pro actiever kan zijn in de voorlichting, communicatie én de ondersteuning door gemeente ambtenaren.</p>
		Antwoord	<p>De minister neemt de stelling van indiener zover de zienswijze de gemeente betreft voor kennisgeving aan. Voor nadere uitleg over communicatie met de omgeving en decentrale overheden verwijs ik naar het antwoord op zienswijze 8a.</p>
8d	0010, 0011, 0015	Zienswijze	<p>Indiener wil exact weten wat er onder de huizen van indiener doorloopt aanboormaterialen en wanneer die er zijn gekomen.</p>
		Antwoord	<p>In het gewijzigd winningsplan Langezwaag is overeenkomstig de Mbw en Mbb (artikel 35 Mbw in samenhang met artikel 24 Mbb) beschreven welke boormaterialen zijn gebruikt. Speciale informatie over het verloop en de ligging van de boring zijn bekend bij Vermilion en zijn geen onderdeel van de instemming met het gewijzigd winningsplan.</p>
8e	0010, 0011, 0015	Zienswijze	<p>Indiener meent dat plaatsing van de kennisgeving in een huis aan huis blad zonder inhoudsopgave en zonder vaste rubriek voor overheidszaken niet voldoet. Dat alles digitaal voorhanden zou zijn doet hier niets aan af, omdat er meestal stukken ontbreken. Indiener vraagt of er tijdens voorlichtingsbijeenkomsten plenaire momenten kunnen worden ingepland waar zowel plaats is voor gevoelens als ook voor het onderling van elkaar leren.</p>
		Antwoord	<p>Publicatie van de kennisgeving van het besluit omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag is zowel in een huis aan huis blad als in de Staatscourant gedaan. Daarnaast is de opzet van de informatieavond zodanig dat laagdrempelig en in een persoonlijk gesprek alle vragen gesteld</p>

			kunnen worden. Een plenaire bijeenkomst biedt die mogelijkheid niet en wordt om die reden niet georganiseerd.
		Conclusie	Bovenstaande zienswijzen geven geen aanleiding tot het wijzigen van het ontwerp instemmingsbesluit Langezwaag.
9			<i>Overige</i>
9a	0014	Zienswijze	Wat zijn de controlemogelijkheden voor mij als burger?
		Antwoord	Het is onduidelijk waar indiener op wil controleren. De productiegegevens van Vermilion zijn openbaar en toegankelijk beschikbaar op www.nlog.nl . Evenals de meetplannen en meetregisters welke worden gepubliceerd en het KNMI registreert en onderzoekt alle trillingen. Verder is SodM belast met de taak om als onafhankelijk toezichthouder, toe te zien op de naleving van de Mbw- en regelgeving.
9b	R009, 0006, 0007, 0008, 0010, 0011, 0012, 0014, 0015	Zienswijze	Een adequate schaderegeling is nodig voor herstel van het vertrouwen in de gaswinning en het ministerie van EZK. Indiener wil een landelijk, onafhankelijk en deskundig schadeafhandelingsorgaan dat zou moeten instemmen met het plan van aanpak dat Vermilion opstelt voor de bouwkundige vooropname. Dat zou in het voorschrift in het instemmingsbesluit moeten worden opgenomen.
		Antwoord	Zoals de minister heeft aangegeven in zijn brief van 30 mei 2018 bekijkt hij hoe vorm gegeven kan worden aan een verbeterd protocol voor de afhandeling van schade veroorzaakt door mijnbouw in Nederland dat als richtlijn kan dienen. In de brief van 9 mei 2018 met kenmerk DGETM-EO /18020949 heeft de minister toegezegd om de bevindingen met betrekking tot de opname bouwkundige staat te evalueren en neemt daarin het toetsen van het plan van aanpak voor de opname bouwkundige staat door een onafhankelijke partij mee. Een dergelijk schadeprotocol is te zijner tijd ook van toepassing op de winning op basis van het gewijzigd winningsplan Langezwaag. Het is nu daarentegen nog te vroeg om dit voor het instemmingsbesluit gewijzigd winningsplan Langezwaag gereed te hebben. Dat betekent niet dat er thans niets voor de afhandeling van mogelijke schade als gevolg van de gaswinning Langezwaag geregeld is. Op grond van artikel 6:177 van het Burgerlijk Wetboek, is het mijnbouwbedrijf aansprakelijk voor schade die ontstaat door de aanleg of het in werking hebben van een mijnbouwwerk. Als er een oorzakelijk verband tussen de schade en de gaswinning van Vermilion wordt vastgesteld dan moet Vermilion deze schade vergoeden. Het verschilt per situatie welke kosten voor schadevergoeding in aanmerking komen. Hier kan op voorhand geen uitspraak over worden gedaan. Vermilion heeft op basis van de Mbw een zorgplicht ten aanzien van de uitvoering van zijn mijnbouwactiviteiten en moet maatregelen nemen om mijnbouwschade en onveilige situaties te voorkomen. Omwonenden die door bodembeweging als gevolg van de gaswinning Langezwaag toch denken schade te hebben, kunnen hun schadeclaim indienen bij Vermilion. De schadeprocedure van Vermilion kunt u vinden op de website (https://www.vermilionenergy.nl/onze-

			<p>verantwoordelijkheid/vermilion-en-schade-door-aardgaswinning/ schade-melden.cfm). Mocht een burger of bedrijf vermoeden dat schade aan een bouwwerk of anderszins door mijnbouwactiviteiten aan de orde is en niet precies weten hoe of bij welke mijnbouwonderneming dit aanhangig gemaakt kan worden, dan kan dit vanaf 1 januari 2017 worden gemeld bij het Landelijk Loket Mijnbouwschade. Dit loket begeleidt de melder en kan ervoor zorgdragen dat een instantie (zoals bijvoorbeeld de Tcbb) een uitspraak doet over de oorzaak van de schade. Medewerkers van het Landelijk Loket Mijnbouwschade kunnen ondersteunen door samen met de betrokkenen de juiste route te vinden om duidelijkheid te krijgen over de oorzaak van de schade en zo mogelijk een schadevergoeding. Medewerkers van het Landelijk Loket Mijnbouwschade volgen de voortgang van de schadeclaim.</p> <p>Voor nadere uitleg over communicatie met de omgeving en decentrale overheden verwijs ik naar het antwoord op zienswijze 4g.</p>
9c	R009, R016, 0010, 0011, 0012, 0014, 0015	Zienswijze	Zorgen en wantrouwen over bodemdaling, trillingen en veiligheid. Dit gevoel van ongerustheid kan tot gezondheidsklachten leiden.
		Antwoord	<p>De minister begrijpt uw zorgen omtrent de mogelijke gevolgen van gaswinning die u als bewoner heeft. Voor zover de zienswijze gaat over gezondheidsklachten als gevolg van een gevoel van ongerustheid door zorgen over bodembeweging (daling en trilling) en veiligheid heeft de minister bij de voorbereiding van het besluit meegewogen dat het risico op nadelige gevolgen door de gaswinning Langezwaag klein is en een verwaarloosbare kans op beven heeft en het risico op bevingen en aanverwante schade beperkt is.</p> <p>Vermilion heeft op basis van de Mbw een zorgplicht ten aanzien van de uitvoering van zijn mijnbouwactiviteiten en moet maatregelen nemen om mijnbouwschade en onveilige situaties te voorkomen. Omwonenden van de gaswinning Langezwaag die informatie of begeleiding willen ontvangen kunnen hun verzoek indienen bij Vermilion of bij het Landelijk Loket Mijnbouwschade. Dit loket geeft informatie en verzorgt begeleiding.</p>
9d	0002, 0006, 0007, 0010, 0011, 0015	Zienswijze	Indieners menen dat er onvoldoende, objectief onderzoek wordt gedaan naar de gevolgen van gaswinning op de leefomgeving. Een tweede instantie die het onderzoek beoordeelt ontbreekt. Indieners leggen een verband met de gaswinning in Groningen waarbij de maatschappij die in Groningen gas wint volgens indieners vrijwel alles voor het zeggen.
		Antwoord	<p>Met het wijzigen van de Mbw is de instemmingsprocedure en het toetsingskader voor winningsplannen uitgebreid. Naast de reeds bestaande wettelijke adviseurs SodM en de Tcbb worden op grond van de gewijzigde Mbw ook de provincie, gemeenten, waterschappen en de Mijnraad in de gelegenheid gesteld om advies te geven.</p> <p>Deze adviseurs zijn op grond van de Mbw belast met de taak om een aanvraag omtrent instemming met een winningsplan te onderzoeken en advies uit te brengen aan de minister. De wettelijke</p>

			<p>adviseurs zijn onafhankelijk en zijn geen belanghebbende partij.</p> <p>Voor zover de indiener doelt op de houder van de winningsvergunning in het gebied Groningen, de Nederlandse Aardolie Maatschappij B.V. (afgekort: NAM), onderschrijft de minister de stelling van indiener niet. NAM is voor het winnen van aardgas aan de Mbw- en regelgeving gebonden.</p>
9e	0010, 0011, 0015	Zienswijze	<p>Indiener wil dat een 'kortdurende bodembeweging' door een zuurbehandeling feitelijk en onafhankelijk wordt gemeten en met de bewoners wordt gecommuniceerd. Ook wil indiener een alternatief voor deze methode.</p>
		Antwoord	<p>Vermillion vermeldt in het gewijzigd winningsplan Langezwaag dat indien nodig een zuurbehandeling zal worden toegepast als zich een verstopping voordoet. De minister wijst erop dat het bij deze zuurbehandeling niet gaat om fracken. Een zuurbehandeling is het zonder overdruk schoonmaken van het gesteente vlak naast de put om onder andere kalk te verwijderen, en zo de instroom te herstellen. Dit is een gebruikelijke onderhoudshandeling bij gaswinning. Er is geen sprake van grote druk en de gebruikte chemicaliën worden grotendeels weer teruggewonnen.</p> <p>Voor de monitoring van de seismische activiteit (bodentrillingen) rondom het Langezwaag gasveld maakt Vermillion gebruik van het huidige meetnet van het KNMI, inclusief de uitbreiding van het meetnetwerk bij Wapse. De detectiegrens voor trillingen van dit netwerk ligt op circa 0,5 op de schaal van Richter, ongeacht wat de oorzaak van de trilling is.</p> <p>Voor wat betreft de communicatie van alle voorgenomen activiteiten op de winningslocatie(s) Langezwaag is Vermillion verantwoordelijk voor het informeren en betrekken van de omgeving. Alleen als aan de eisen wordt voldaan mag een activiteit (zoals een zuurbehandeling) worden uitgevoerd. SodM ziet als toezichthouder toe op de naleving van de Mijnbouwwet- en regelgeving.</p> <p>. Het winningsplan is niet het geschikte document voor alternatieve methoden voor zuurbehandelingen bij gaswinning. Het winningsplan beschrijft de effecten van de wijze van winning, de effecten van de bodembeweging ten gevolge van de winning en de maatregelen ter voorkoming van schade door bodembeweging, de risico's voor omwonenden, gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan. Om die reden heeft de zienswijze niet geleid tot aanpassing van het instemmingsbesluit.</p>
9f	0010, 0011, 0015	Zienswijze	<p>Indiener vraagt wat er bedoeld wordt met 'omkering van de bewijslast' en meent dat het niet zo kan zijn dat bewoners zelf schade als gevolg van gaswinning moeten bewijzen zonder de juiste deskundigheid.</p>
		Antwoord	<p>Op grond van artikel 6:177, van het Burgerlijk Wetboek, is het mijnbouwbedrijf aansprakelijk voor schade die ontstaat door de aanleg of het in werking hebben van een mijnbouwwerk of de gaswinning. Een verzoek om schadevergoeding kan uiteindelijk door de burgerlijke rechter worden getoetst. Het is inderdaad aan degene die meent schade te hebben om aan te tonen dat de schade veroorzaakt is door de gaswinning. Burgers die menen schade te ondervinden als gevolg van mijnbouwactiviteiten kunnen daarover, tegen een geringe vergoeding, advies vragen aan de Tcbb.</p>

			Voor omwonenden van het Groningen gasveld geldt de omgekeerde bewijslast. Met omkering van de bewijslast wordt bedoeld dat het in eerste instantie aan de mijnbouwmaatschappij is om aan te tonen dat de schade niet het gevolg is van de mijnbouwactiviteiten. Voor zover het de Groningse situatie betreft, zijn de omvang van het aantal schadegevallen en de gelijksoortigheid ervan een argument om een bewijsvermoeden in te voeren (Kamerstuk II 2015/2016, 34348, nr. 6). De Tcbb verkent momenteel op verzoek van de minister de optie om voor heel Nederland (met uitzondering van Groningen) te komen tot een generieke, landelijke aanpak voor een onafhankelijke afhandeling van mijnbouwschade, tegen de achtergrond van het schadeprotocol Groningen. Een dergelijk schadeprotocol is te zijner tijd ook van toepassing op de gaswinning op basis van het gewijzigd winningsplan Langezwaag.
9g	0012, 0013	Zienswijze	Indiener wijst op de algemene beginselen van behoorlijk bestuur zoals bepaald in de Awb en stelt dat deze moeten worden meegenomen bij de besluitvorming. Het ontwerpbesluit is prematuur.
		Antwoord	In het kader van de besluitvorming omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag is gewezen op het Zorgvuldigheidsbeginsel, het Motiveringsbeginsel en het Evenredigheidsbeginsel. De minister hecht veel waarde aan genoemde algemene beginselen van behoorlijk bestuur en meent bij de voorbereiding omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag veel inspanningen te hebben verricht om conform genoemde beginselen te besluiten. Van een prematuur (ontwerp)besluit is, nu bij de voorbereiding van het besluit omtrent instemming met het gewijzigd winningsplan Langezwaag, alle procedurele vereisten zijn opgevolgd, geen sprake. Indiener heeft de zienswijze niet verder geconcretiseerd.
		Conclusie	Bovenstaande zienswijzen geven geen aanleiding tot het wijzigen van het ontwerp instemmingsbesluit Langezwaag.
		Conclusie	Gelet op de zienswijzen die betrekking hebben op het opnemen van de bouwkundige staat wordt artikel 2 van het ontwerp-instemmingsbesluit gewijzigd winningsplan Langezwaag als volgt gewijzigd: Teneinde eventuele toekomstige schade aan bouwwerken door de gaswinning uit het Langezwaag gasveld beter te kunnen aantonen, zorgt Vermilion Energy Netherlands B.V. ervoor dat binnen 12 maanden na de dag dat dit besluit in werking is getreden een meting is uitgevoerd naar de bouwkundige staat van een, na overleg met de gemeente, vast te stellen representatieve selectie van voor bodembeweging gevoelige bouwwerken gelegen binnen het gebied waar bodembeweging als gevolg van de gaswinning zich kan voordoen.